

говори о праву азила у цркви. Најзад, аутор је утврдио, да ЗКЈ садржи више одредби из јужнословенских обичајних права. То су претежно норме грађанскоправног карактера. Нпр., чл. 27, који регулише залог; чл. 70, којим се штити поштени купац украдене ствари; чланови 71. и 72, који прописују награду налазачу украдене или изгубљене ствари. Проф. Андрејев се посебно задржао на анализи члана 32, за који је утврдио да регулише услове продаје непокретних добара која припадају једној породичној задружи.

ЗКЈ садржи и више норми кривичноправног карактера, које се углавном односе на крађу производа са сеоских имања. На основу тога, Андрејев закључује, да ове одредбе потичу из обичајног права и византијског Земљорадничког закона.

Међутим, ЗКЈ садржи и неколико норми из феудалног права. Тако, чланови 84. и 85. утврђују обавезу феудалаца да пружи војну помоћ свом господару и прописују санкције за случај издајства и невјере. У ову групу норми, проф. Андрејев убраја и чл. 83, који у императивној форми тражи да се по градовима и селима подижу „школе за васпитање православне дјеце у духу Светог писма и божијег закона”. Управо на основу ових чланова, Андрејев се придружује мишљењу С. Новаковића и А. Соловјева, да је ЗКЈ настао у вријеме дјелатности обновљене Пећке патријаршије, што значи у другој половини 16. или током 17. вијека. Проф. Андрејев држи, да је састављач ЗКЈ могао бити једино неки калуђер који је припадао православно-словенском становништву Османског царства. Пошто одредбе о обавезама феудалаца према сениору и о издајству нису у вријеме састављања софијског преписа ЗКЈ могле имати никакав практичан значај, то Андрејев мисли, да их је компилатор унио у текст из „родољубивих мотива”. За све остале одредбе ЗКЈ, Андрејев сматра да су у вријеме састављања компилације биле у примјени. На основу тих норми дијелила се правда унутар словенских сеоских општина. Поред тога, одредбе које се налазе у ЗКЈ примјењивали су органи православне цркве у оквиру своје судске надлежности. Као потврду тезе, да је право садржано у ЗКЈ живјело међу православно-словенским становништвом Османског царства, Андрејев наводи, да се, већ напријед помињани, чланови 27, 32, 70, 71. и 72, те 8, 9. и 10. ове компилације налазе у каснијим зборницима обичајног права Богишића и Бобчева. Чланови 8, 9. и 10. односе се на крађу плодова из воћњака, винограда и са поља. Најзанимљивија је одредба члана 10, који одређује казну батињања за онога који руком обере туђе жито, а ако жање српом, онда је поред тога морао надокнадити штету у троструком износу. Међутим, ако је много биједан, па је овај преступ учинио због глади, онда закон одређује да једноструко надокнади штету, „како кажу заклети”, и „да га бију, но не много”, те да послје тога престане да краде. У каснијој примјени ЗКЈ, тј. у стапању његових одредби са обичајним правом, проф. Андрејев управо види историјски значај овог правног споменика.

Др Мустафа Имамовић

Др К. Михаиловић: РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ СОЦИЈАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА, издање САНУ, Београд 1972, стр. 244.

Истраживања професора Михаиловића у области регионалног развоја трају већ дуги низ година. За разлику од досадашњих ауторових напора који су били првенствено усмерени на ужа подручја разматрања (питања неразвијених подручја Југославије, карактеристике територијалног развоја у социјализму, равномерност територијалног развоја), ова књига нам пружа, као ни једна до сада, обимне и илустративне податке упоредних проучавања региона европских социјалистичких земаља.

Књига у својих 6 глава обрађује следећа питања: општи услови регионалног развоја социјалистичких земаља, промене у економској структури региона, промене у структури насеља, промене у друштвеној структури и институционални контекст. Последње поглавље има карактер закључних разматрања а у анексу су дати статистички прилози и картограми Источне Европе.

Уводећи нас у проблематику регионалног развоја осам социјалистичких земаља професор Михаиловић, сасвим исправно, полази од наслеђеног нивоа развијености и констатује да је талас индустријализације полазећи из Енглеске и крећући се преко Северозападне Европе постепено слабио идући према југу и истоку Европе. Уопште узев, уколико је нека земља више на западу и северу, утолико је била развијенија, и обратно. Сагласно овоме добијамо скалу развијености посматраних земаља: на врху скале јесу НДР и Чехословачка, следе Мађарска и Пољска, потом Бугарска, Румунија и Југославија док је Албанија (на крајњем југу) заузела најниже место. Све земље имале су испод 300, већина испод 200 долара националног дохотка по становнику. Свуда је доминирао примарни сектор а удео аграрног становништва, изузимајући НДР и Чехословачку, достигао је 80 процената. Коинциденција обиља радне снаге са екстензивним карактером производње имала је за последицу ниску продуктивност рада у пољопривреди. Од прве половине XIX века привреда земаља Југоисточне и Источне Европе развија се у знаку неравнотеже између брзог пораста становништва и оскудица капитала (о чему сведочи релативно велики удео страног капитала у посматраним земаљама). Следи закључак да су негативне тенденције испољене у пољопривреди представљале сметњу развитку ионако споре индустријализације. Изложени процес имао је исте последице и на регионе посматраних земаља. По правилу су у свакој од осам држава северни и западни делови били приметно развијенији од јужних и источних. Значајне разлике у нивоу развијености појединих држава и њихових региона дугују се и политичкој историји. Примера ради да кажемо да су у нас Сава и Дунав, као некадашње границе Аустроугарске и Турске, и данас граница развијенијег севера земље и мање развијеног југа.

По завршетку другог светског рата у Источној и Југоисточној Европи прихвата се социјализам совјетског типа. Међутим, диференцираност услова земаља у питању ствара могућност да се проблеми регионалног развоја решавају у складу са специфичним могућностима и потребама. Совјетски модел привређивања вршио је утицај посредно, преко глобалног модела привреде.

У другој глави професор Михаиловић констатује да се „регионални развој налази у сталном распињању између прокламованог изједначавања и спонтане поларизације, која је, како се то чинило, нудила веће економске ефекте на кратак и средњи рок” (стр. 43). То се објашњава предностима изграђене инфраструктуре и спољне економије, што трошкове производње и пласмана чини компаративно нижим у односу на неразвијене регионе. Аутор затим низом података доказује закономерност сужавања разлика на вишем нивоу развијености у односу на неизбежну поларизацију на нижем ступњу.

Посебно занимљиво питање које професор Михаиловић покреће у овој глави јесте дилема између концентрације и дисперсије привредних активности. Концентрацији у развијеним регионима и великим градским центрима даје се предност на нижем нивоу развијености. Међутим, на вишем нивоу ова концентрација активности (у ствари суперконцентрација) прераста у своју супротност што се испољава у прогресивном порасту трошкова производње и друштвеној патологији. Интересантан је пример Бугарске која је, следећи пример индустријски развијених земаља НДР и Чехословачке, прихватила политику размештаја индустрије у мање градове и већа села. Аутор сматра да је Бугарска, с обзиром на ниво развијености, прерано почела да инсистира на дисперзији привредних активности.

Трећа глава се бави питањем промене структуре насеља у послератном периоду. Констатује се веома брз процес урбанизације како у погледу релативног и апсолутног пораста урбанизованог становништва тако и повећањем броја свих категорија градова. Анализиране социјалистичке земље забележиле су утолико већи пораст урбанизације уколико је била израженија аграрна структура. Професор Михаиловић утврђује да се може говорити о феномену урбанизације села и рурализације градова. Носиоци ових тенденција су радници-сељаци чији проценат у укупној радничкој класи Југославије износи између 35—45%.

Што се тиче питања којем типу града треба дати предност на данашњем ступњу развоја, изгледа да претеже мишљење да су средњи градови најоптималније решење, у првом реду због тежње да се избегне прогресивни пораст трошкова великих градова.

У четвртој глави говори се о променама у социјалној структури које су, по мишљењу писца, условљене: а) променом у својинским односима; б) применом у демографској и социјалној структури под утицајем индустријализације и в) експанзијом колективне потрошње. Сељаци су колхозници, радници на државним добрима, индивидуални пољопривредници или сељаци-радници. Запажа се тежња професионализације пољопривреде (прелаз са натуралних на тржишне облике привређивања), а с тим у вези, и продирање техничког прогреса. Свакако да је утицај индустријализације на друштвену структуру био најдубљи. У већини посматраних земаља тек се у послератном периоду формирала бројна радничка класа и интелигенција. У вези са овим запажају се проблеми адаптације радника сељачког порекла и недостатак индустријске традиције.

Битна питања институционалног контекста у односу на регионални развој била би: финансирање, планирање и критерији локације. У централистичким системима одлучивања финансијска средства су јединствена и општедруштвена. Одлуке о територијалној алокацији инвестиција доносе централни органи у складу са схватањем о недељивости укупног и регионалног развоја. У почетном периоду Југославија се није разликовала од осталих социјалистичких земаља. Али, развитком и афирмацијом система самоуправљања акумулирана средства су децентрализована па су предузећа постала независна у доношењу инвестиционих одлука. Југословенско решење је овим рачунало да ће постићи активирање регионалне иницијативе, елиминисање неминовног централистичког субјективизма, бољу координацију сектора на нивоу региона а увођење кредита уместо бесповратног финансирања требало је да повећа ефикасност инвестиционих улагања. Коначне закључке овакве политике још је рано доносити мада се запажа да до већег извоза капитала из развијених у неразвијене регионе није дошло, што се, између осталог, објашњава и великим бројем банака које каналишу средства као и чињеницом да ни развијени региони не располажу сувишним капиталом. Такође се констатује да је видно порасла политичка моћ република и комуна.

Што се тиче планирања регионалног развоја треба установити да још у пракси није постигнут најбољи однос секторске политике на националном нивоу и политике регионалног развоја. Чињеница је да је регионални аспект био потчињен секторском, што је и разумљиво када се има у виду да је циљ свих социјалистичких земаља био глобални раст производње, а то је неминовно водило фаворизовању сектора и грана. Прелазак са централизованог на децентрализован систем одлучивања, у чему је Југославија отишла најдаље, означио је увођење регионалног приступа привредном развоју.

У питању критерија локације можемо рећи да се до сада више имала у виду индивидуална рентабилност предузећа посматрана на кратак рок и кроз призму дате привредне гране док је комплексни привредни развој одређене територије био у другом плану. Често су, на пример, велике инвестиције у екстрактивну индустрију, у термо и хидроцентралне по својим ефектима биле „екстериторијалне“ за регионалну привреду.

Шеста, последња глава, обухвата закључна разматрања. Сматра се да је једино исправан пут остварења координације секторског и регионалног развоја на националном, регионалном и локалном нивоу. Ова усклађеност подразумева агрегирање регионалних планова у оквиру општих планова и обратно, координацију између регионалног развоја, урбанизације и просторног планирања, одговарајуће учешће региона у доношењу одлука, изнајмажење најбољег односа између иницијативе и координације итд.

Овај рад професора Михаиловића, по питањима које покреће и закључцима до којих долази, свакако је већ наишао на одговарајуће признање свих оних који се баве проблемима регионалног развоја. Он отвара нове могућности за свестраније разматрање и упоредно изучавање регионалног аспекта једне пређене етапе социјалистичких земаља, а такође ствара услове за формирање једне одговарајуће регионалне политике у садашњем моменту развоја. Ово посебно треба имати у виду у дво- и вишенационалним заједницама у којима покренута питања нарочито добијају у сензибилитету.

Миодраг Љ. Панић

Др Обрад Рачић, ОСНОВНА НАЧЕЛА КОСМИЧКОГ ПРАВА, Институт за међународну политику и привреду, Београд 1972, стр. 343

Последњих година појавило се у свету више радова посвећених међународноправној проблематици истраживања и коришћења космоса. Ово је сасвим разумљиво када се има у виду брзи напредак науке и технике на овом пољу, а посебно чињеница да се тековине тог напретка у све већој мери користе у сасвим практичне сврхе и то како на мирнодопском тако и на војном пољу. Баш те практичне могућности коришћења космоса скрећу на себе пажњу пошто је неоспорно да их треба што пре и што детаљније регулисати, па самим тим и што пажљивије проучити поред осталог и са међународноправне тачке гледишта. То је навело и неколико југословенских научних установа да овој проблематици посвете дужну пажњу. Међу њима једно од значајних места, без сумње, заузима и Институт за међународну политику и привреду у коме се већ низ година систематски ради на тој материји, а чији је дугогодишњи сарадник и писац књиге коју имамо пред собом.

Књига има поред увода три дела. У уводу је писац укратко изнео историјат истраживања и коришћења космоса, главне проблеме које је овај развој изазвао у области међународног права и, најзад, одредио предмет свога рада. Што се тиче предмета, он се определио, како то усталом и сам наслов дела указује, на обраду основних начела космичког права, на уштрб других у овом тренутку мање значајних питања. Сходно томе, у раду нису нашла место сва она питања која имају, по мишљењу аутора, чисто спекулативни или готово спекулативни карактер, као што је на пример питање права које би регулисало однос земаљске цивилизације према интелигентним бићима на другом небеским телима, а такође ни неки специфични проблеми који се данас сасвим реално постављају и који без сумње спадају у домен савременог космичког права, као што су то одговорност за штету проузроковану делатностима у космосу, телекомуникације посредством вештачких сателита или спасавање космонаута у случају удеса.

Први део књиге носи назив Опште међународно право и извори космичког права и у њему се најпре даје осврт на стање које је владало у време када међународно право није садржавало ништа што би се односило на делатности у космосу. То је била ситуација слична оној у доба првих почетака ваздухопловног права, и других нових грана међународног права које су се појављивале и појављивале се кад год буде дошло до нових зна-